

بلوچی زبان ۽ بتل ۽ روایت ۽ ارزشت

زاهد حسین دشتی

لکچر ر شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان، کوئٹہ

دردانہ مولابخش

لکچر ر ہسٹری، گورنمنٹ گرلز ڈگری کالج، سیٹلائٹ ٹاؤن، کوئٹہ

Abstract

The Balochi proverbs play a pivotal role for the construction of knowledge in the society, because these are developed from the social and normative structure of a society. Balochi Proverbs are the capsules of human wisdom, because these represent the idol aspect of culture and thoughts of a society. The purpose and importance of Balochi proverb (BATL) in Balochi language, literature and Baloch people to highlight the proverbial wisdom. This research article focuses importance, tradition of Balochi proverbs.

گچین لبز: بتل، گیدی لبز انک، سرگوست، زندمان

پتار:

بلوچی بتل گیدی لبز انک ۽ ہما بہر انت کہ آئی ۽ مانا ۽ بزانت راستی، شاہگانی ۽ شیر کن ۽ ؤوش انت۔ پر چا کہ بتل گیشتر کو اسیں مردمانی مارشت ۽ سرگوست انت، بلوچی بتل بلوچ چا گرد ۽ بے دروریں مڈسی ۽۔ اگاں ما بلوچ راجے ۽ زندمان ۽ زانگ ۽ سرپد بوئنگ لوٹیں گڑا درستاں چہ گیسن پیسہ مارا آئی ۽ بتلانی سر ۽ چار ۽ تپاس ۽ چشٹانک دینگی بیت۔ چہ بلوچی بتلانی زانگ ۽ ما بلوچ راج ۽ سیاسی، مالی ۽ چا گردی سر ۽ پُرانی بابت ۽ سرپدی گریں۔ بتل ہما مردماں جوڑکنگ ۽ روج دانگ انت آزانکار ۽ کو اس بوئنگ انت۔ بلوچی بتلانی تپاسگ ۽ پد اے گپ ۽ تچک انت کہ بلوچ راج سک کو ہن ۽ کدیمیں راجے ۽ آئی ۽ تب ۽ مزاج، روایات ۽ زند ۽ جاو رجا انت۔ ہر زبان ۽ اگاں سیل کنگ بہ بیت تہ آئی ۽ کلاسیکل تک ۽ بہر جتائیں ارزشت ۽ بستار ۽ واہند انت ۽ ہمے وڑ ۽ بلوچی

زبان ۽ تها بتل ۽ وتی جتائیں آرزشتے است آنت، پرچیکه پیسر ۽ زمانگ ۽ بتل په دیوانانی وش کنگ ۽ حاترا گنگ بوگ آنت، یلئے نوکیں زمانگ ۽ بازیں نبشته کار ۽ شاعران وتی شعرانی بر اهداری ۽ حاترا بتل کار مرز کنگ، منی حیال ۽ اگاں زبان ۽ تها بتل مه بیت گڑا آئی ۽ مثال چو جسم ۽ آنت که آئی تها ارواه مه بیت۔ بتل ۽ روایت ۽ آرزشت دگنیاء درائیں زبانان است آنت، بلوچی زبان ۽ لبرزانک ۽ هم بتل ۽ روایت چه بلوچ ۽ بند پتر ۽ رواج گپنگ ۽ پیداک آنت۔

"The use of proverb is like saying deals with questions concerning the same themes as a folk narratives research in general. selective memories reconstruction of experiences, explaining and reasoning about the past , giving instructions in warning for the future , encouraging or amusing each other etc. the speech where proverbs are used and its mode of rationality differ from logical scientific argumentation. The point is in the narrative strength of proverb in social contexts. Proverbs are multi-functional and flexible instrument of every day reasoning, although they may maintain solidified attitude or traditional modes of thoughts of certain culture"
(lauhakangas 2007, p:77)

بتل ۽ روایت ۽ آرزشت دگنیاء درائیں زبانان است آنت، بلوچی زبان ۽ لبرزانک ۽ هم بتل ۽ روایت چه بلوچ ۽ بند پتر ۽ رواج گپنگ ۽ پیداک آنت۔

"use of proverb and narrative thoughts probing process in real situation has a lot to do with molding and modifying the truthfulness of proverb through narrative ways to analyses the situation in order to act at least to react"
(Lauhakangas p:77)

بلوچی بتل گیشتر ناواننده ۽ لس مردمانی پیدائشت آنت ۽ په هر روچی این زند ۽ جاورانی ردا رواج گپنگ ۽ پیداک آنت۔ بتل بلوچ راج ۽ میراث آنت۔ هے راجی میراث ۽ تها سهر اکر تکلیں همروچی مند ۽ نیاد، گزر ۽

لوٹ ء بابت ء شون دانگیس جاورد پدرا انت۔ بلوچی بتل بلوچی زند ء راج ء ہر تک ء پھنات ء شون ء دینت ء بلوچ راج ء ہر لوٹ ء گزر ء پیلو کننت۔ چونا ہا ہے راجی پکر چہ بتلاں ابید کو نہیں مذہب، وہم، رسم ء رواج، دودمان، چاچ ء قصہ ء شازی ء پدربوت کننت بلے راجی پکر ء سہرا کنگا بتل ء مزین کر دے۔ پرچہ کہ بتل زبان ء پیدا کشتی ہمراہ انت۔ بتل ء ارزشت ء رد ء دگہ حیا لے اے وڑ ء انت۔

"ہزاروں کہاو تیں اور ضرب المثل وغیرہ بلوچی زبان کی زینت ہیں اور جو ہر مہرب و باشعور بلوچ کی زبان پر رواں دواں رہتی ہیں۔ جب آپ بلوچوں کی کسی سنجیدہ مجلس میں بیٹھنے کا اتفاق ہو تو وہاں پر بلوچوں کی زبان سے بات بات پر ایسی ضرب المثل و کہاو ت پھول کی طری جھڑے ہوئے دیکھیں گے۔ جو ہر محل اور واقعات و حالات کے مطابق ہوں۔ اس سے ایک سخن شناس بخوبی اندازہ لگا سکے گا کہ اس زبان میں جسے پسماندہ اور غیر ترقی یافتہ کہہ کر نظر انداز کیا جاتا رہا ہے۔ کتنی فصاحت و بلاغت اور گہرائی و گیرائی ہے۔ اس کا دامن کتنا فراخ اور اس کا انداز بیان کتنا دلکش اور دل آویز ہے۔" (مری، سال نیست۔ تاکدیم 14)

ڈاکٹر مالک ء بتل ء ارزشت ء بابت ء نبشتہ کرتگ کہ،

"بتل انسانے مچی ء نزا شت ء پکر ء میٹرگ ء جہانگیریں درشانے پشکا ہمک دور ء باریگ ء کجام ہم رنگیں گپ ء تر بے ء بیان ء کار مرز کنیں بتل باز بر ء وتی پڑد ء چہ آزانت، پرچیکہ راجد پتر ء بادرا سدکیں سر پدی ء کس نہ کنت کسے ایشانی نوکیں پڑد ء معناء اوں نبشتگ کت نہ کنت پرچاکہ بتل باز بر ء وتی دور ء باریگ ء چہ آزات بنت ء جہانگیریں درشانی ء بیت دنیا ء کہن تریں لبزانک مصر ء لبزانک انت کہ اوداسنگ ء دیوالانی سرانویگ بوتگ انت کہ ایشان ء افرورم ء نام دیگ بوتگ رند ء اے تہر یونان ء بقراط، فرانس ء بیکن ء وتی ذاتی تجربتانی تھا کارگپنگ بتل ء پڑد ء بابت ء بازین راجی ء ریدگی ویل اندیم انت، چونا ہا بتل ء ارزشت دنیا ء درائیں زبانانی تھا است انت، ہے حساب ء بلوچی زبان ء ایشی ء ارزشت چہ دنیا ء درائیں زبانان گیشن انت بتل بندر ء کماش ء پیرزالان گشتگ انت، بلوچی بتلانی سک کم کتاب چاپ ء شنگ بوتگ، بلوچی بتل ء گالریچان ء

کتاب ۽ دروشم ۽ چہاپ کنگ سک المی انت کہ چہ بیگواہی ۽ رکت (بلوچ 2012)، تاکدیم

(73،

ہمک راجانی وڑا بلوچی لبزانک ہم چہ بتلاں سر رتچ انت ۽ زند ۽ چشیں پڑے نیست کہ آئی بابت ۽ بتل گشگ نہ بوتگ۔ بلوچی شاعری ۽ بتلانی کارمرزی ۽ روایت سک بازانت۔ بلوچی بتل وتی رنگ ۽ دروشم ۽ وتی مٹ وت انت۔ انچوش کہ مالیاتی ۽ مالداری، دود ۽ ریدگی، بے کردی، وت گلانی، بہیلی، دست پچی، بے کاری، دروگ ۽ بٹاک، جان دڑی، بزدلی، بدل ۽ باندات، بیر ۽ میر گیری، جہد ۽ کوششت، دوستی ۽ مہر، سنگتی ۽ دوزوانی، تپاکی، قول ۽ کرار، ملک دوستی، شکر کاری ۽ شکر کاری، پوتاری، زاننکاری، پلینڈی، راستی، سہر، سور ۽ سانگ، زالبولانی شرب ۽ دگہ بازیں بن گیانی سرا بتل گو شگ بوتگ۔ بتل وتی بزانت ۽ زانت ۽ رواجتائیں بستار ۽ آرزشت ۽ واہند انت۔ بدل خان ۽ خیال اے وڑ ۽ انت۔

" According to Badalkhan batals are wasšgappi (sweets words) because they constantly insert batals in their speeches at appropriate places which considered to be "the flavor of talk" (habar ey tām) (Badal khan 2011. p,4)

بتل وتی راج ۽ تب ۽ پکر ۽ شوندار انت ۽ زبان ۽ گپ ۽ تران ۽ تاملار کنت۔ بتل چہ جو انیں معناء خیال ۽ چکاریں گال ۽ گشتن انت۔ اگال زبانی ۽ تہا بتل مہ بیت تہ آئی ۽ درور چو ہما جسم ۽ انت کہ آئی ۽ تہا رواہ بیت۔ چو ہما تہاریں شپ ۽ انت کہ اودامہ بیت، چو ہما ہمشانک ۽ انت کہ آئی ۽ تہامانا بیت۔ بتل ۽ زبان چہ بنگلیج ۽ ہور ۽ ہمگر نچ انت۔

بلوچی لبزانک ۽ زبان ۽ پراہ دامنی ۽ بلوچ راج ۽ کہنی ۽ مزن شانی ۽ باروا اگال کسے زانگ لوٹیت تہ آئی ۽ شرتیں شوندار ی چہ آئی ۽ بتلاں بیت۔ بلوچی بتلانی چارگ ۽ ٹپاسگ ۽ پد بلوچ راج ۽ بند پتر، دود ۽ ریدگ، تب ۽ مزاج، قدر ۽ کیلو ۽ سر پدی بو نیگ ۽ مکک رسیت۔ شعیب شاداب نبشتہ کنت،

بتل ہم روچی گپ ء ترانانی تہا پہ درور کارمرز کننگ ء بیان کننگ بوتگ آنت۔ اے گیشتر ناواندگ ء کم وانندگین ہماقدامت پسندیں مردم کہ ایوک ء گوں چاگرد ء آئی ء زانش ء معیار بیت گوں بتلاں مثال دنت یا تہناوتی چاگرد ء مردماں گوں وتی زبان ء بتلاں درور دنت ماں نوکین دور ء علمی عہد ء وانندگیں ء دیروئی دوسٹیں طبقہ وتی گپانی منائیگ ء حاترا بازیں میان استمانی فلاسفرانی فلسفیانہ گشتناں ماں وتی گپ ء ترانانی تہا پہ حوالہ پیش کن آنت داں کہ چاگردی دیروئی ء حاترا نوکین علمی سنج دیما برو آنت۔ انچو کہ مردم ء علم دیما روان کنت انچو آبتلانی کارمرزی ء ویل کنان کنت ء پہ وتی گپتارانی جوان کنگا علمی گالبد ء گالرد ء گشتن دوست داریت پمشکا بتلانی کارمرزی تہنا کم علم یا بے علمیں مردمانی تہا پشت کپ آنت۔ (شاداب 2012، تاکدیم 79-80)

بتلانی کارمرزی پد منتگیں راجانی تہا گیشتر گندگ ء کیت ء دیما منتگیں راجانی پکری سکینانی وسیلہ دگر آنت۔

”بتل کہ نوک آوکین نسلانی رویہ آن جوڑینوک آنت نہ گو شگیں دور ء باری ء راج ء ٹک ء کہولانی بازیں شے ء کہریانی باروارویہ آن دی شون دینت، اے گالواریک نیم وانندگیں یا کہ چہ وانگ ء زانگ ء چٹ زبہریں راجے ء تہا گیشتر است آنت۔ جاہل ء بے علمیں راجانی تہا بتل یک پیسے حاکی کن آنت ایسانی کارمرزی ء رواج ہمنکر باز آنت کہ یک راجی گرو داری گلے ء پیما محکم آنت۔ کو نہیں راجانی تہا علم ء زانت ء کمی ء سبب ء بتلانی ارزشت سک مزن آنت، ہر چند کہ تہذیب ء تمدن دیروئی کنان آنت بتلانی زوردی کم بو ان آنت۔ (ندیم، 2010 تاکدیم 15)

بلوچ راج باز کو نہیں بند دپترے ء واہند آنت ء بلوچ دود ء ربیدگ ہر وڑیں مڈیاں سر ریج آنت، بلوچی بتل ء مز نہیں گنج جم کنگ بوتگ ء انگت بازیں بتل کماش ء پیرزالیں مردمانی دل ء آنت کہ آیاں کتابی رنگ ء آرگی آنت۔ شاعر اں بے حساب ء بتل ماں وتی گپتارانی تہا کارمرز کر تگ آنت۔

پراہ ء شاہگانیں زبان چہ بتل ء چکار آنت۔ بلوچ چاگرد ء تہا بتل حاصیں ارزشتے داریت۔

"ہا ازمی بستار کہ بلوچ چاگرد ۽ بتل نیگ انت ایندگہ تہرانی تہا نیست انت زندمان ۽ درائیں پہناتانی سرا بلوچ ۽ گور ۽ بازیں ۽ پر معنائیں بتل دست کپنت اگاں اے گراں بہائیں مڈیاں یک مز نیں بہرے چہ پٹ ۽ پول نہ کٹنگ ۽ پد نہ جنگ ۽ سب ۽ بیگو اہ بو نگا انت۔ بتل انگت ہزارانی حساب ۽ راج ۽ دل ۽ نکش انت ۽ کار مرز بو نگا انت اگاں ما بلوچی ۽ بتلانی سرا گول ارتی ۽ پچاریں تہ مارا اے گندگ ۽ کیت کہ بلوچی ۽ بتل انچو شکہ شیر کن ۽ تا مد ار انت ہے پیم ہسنگ ۽ ہم زیل انت ایثانی معناء پہ مکسد پراہ ۽ شاہگان انت بلوچ داہیں پد منتگین راجہ کہ مدام گول سکی ۽ جنجالاں دچار بیگ برے گول یک مصیبتے آئی سرا انگل انچین و ہد ۽ توپان ہارانی ار جان بوتگ انت جنگ بندر ۽ گول بلوچ ۽ زند ۽ ہمگرچ انت گول دژ مناں بہ بیت یا کہ گول وتی براتماں بہ بیت اے راج ۽ جنگ ۽ وتی دل نہ رنجیننگ چیشیں گرانہانی سرا آہیک ۽ گوزگ پہ آئی زند ۽ وتی تجربت ۽ احساس بتلانی داب ۽ دیما آرتگ انت۔ جنگ ہما، کہنیں گد انت کہ چانکے تچ ۽ نہ روت ماں دپ ۽ جنگانی ہاک وش انت ہما مردم کہ سیواں بیا انت گوزیت امر وزر گامانی، گریب ۽ شاہ ۽ وارانہی سال گوزنت شد تنگین مردنہ اوست انت، پنگیں ہور کہ مچ ایت گڑا گوات ۽ نہ داریت ہور ۽ مرگ ۽ ڈاہ نیت، نادرانی کیت چو بور ۽ روت چو مور ۽۔"

(رحیم، 2017 تا کدیم، 9)

بتل چہ سرگوست ۽ تجربتاں سرتچ انت ۽ زند ۽ ہر گران ۽ و شیش جا وارانہی در شانی ۽ کن انت۔ ہے وڑ ۽ بتل راج ۽ زند ۽ درائیں تک ۽ پہناتماں پد ر کنت۔

"دنیا ایک تجربہ گاہ ہے اس دنیا میں حالات و واقعات کے ساتھ ساتھ انسان کے ساتھ مختلف معاملات میں مختلف طرز کے نتائج برآمد ہوتے ہیں اور ان حالات و واقعات میں کامیابی اور ناکامی کی ضرورت میں ایسی باتیں بزرگ بطور ضرب المثل نکالتے ہیں جو اپنی دنیا تک قائم ۽ دائم ہیں ہر زبان میں بزرگوں نے ان واقعات، حالات اور معاملات کے ساتھ ضرب المثل کہے ہیں

اسطرح بلوچ بزرگوں نے ہزاروں کی تعداد میں ضرب المثل کہے ہیں اسلیے انکی ضرب المثل سے مشتبہ نمونہ پیش کیے جاتے ہیں " (نوشیروانی، سال نیست، تاکدمیم 5)

ماں بلوچی زندمان ۽ درائیں پہناتانی سراجبتل گشگ بوتگ۔ زندمان ۽ راجی تک ۽ پہنات بہ بیت یادود ۽ ربیدگ، اقتصاددی بہ بیت کہ نفسیاتی درائیں تکاں بے حسابیں بتل گشگ بوتگ انت بے کاری ۽ جان دزی، دروگ ۽ بٹاک، وتگائی ۽ وت ستائی، بے کردی ۽ بے توکلی، بہیلی ۽ کنجوسی، بے دلی ۽ بزدلی، ہوری ۽ تپاکی، یاری ۽ سنگتی، قول ۽ قرارانی پاسداری، ملک ۽ وتن ۽ گوں دوستداری، شرکاری ۽ شرکاری، و تسریں گپ ۽ پوتاری، بودناکی ۽ زانینکاری، تھگی ۽ زانینکاری، سحر ۽ سامڑی، سور ۽ سانگ، جنین آدمانی گرانی ۽ سکی بزاں زندمان ۽ درائیں سیاہگانی سراج بے حسابیں بتل است انت پہ درور چیزے بتل دیماکاراں۔ چشیں بازیں تهرانی سر ۽ بلوچی ۽ مارا ہزارانی حساب ۽ بتل دست کپنت کہ اگاں یک یک بن گپے ۽ سراج پیما جتا گپ کنتگ بہ بیت گزانبشاکت وت کتا بے جوڑ بت پمشکا من گشاں کہ پہ دودانگ ۽ اشارتے باز انت پہ درور ہے باز انت۔ (رحیم، 2017، تاکدمیم 10)

بلوچی بتل بلوچی زبان ۽ جوان ۽ اہم ترین بہرانت۔ چہ بلوچی بتل ۽ بلوچی زبان ۽ کہنی، پراہی ۽ شاہیگانی ۽ بابت ۽ زانگ بوت کنت۔ بلوچی بتل بلوچی زبان ۽ بلوچ دودمان ۽ ادینک انت کہ چہ ایشی ۽ بلوچ ۽ بندپتر، دودمان، رسم ۽ رواج، تب ۽ مزاج نفسیات پدربنت۔ دنیا ۽ درائیں زبانوں بتل ۽ روایت ۽ کارمرزی گندگ بیت ۽ بتل ہر زبانے جلوہ ناک، ڈولدار، مانادار، ۽ ہما زبان ۽ گشوکانی تب ۽ مزاج ۽ بندپتر ۽ شوندار انت۔ چہ بلوچی بتل ۽ بلوچی زبان ۽ مزاج شانی ۽ براہداری ۽ بابت ۽ زانت رسیت۔ بتل ۽ زبان سادہ ۽ آسان انت، بتل دراجیں کہ ۽ واقعہ ۽ آسرا انت کہ چہ بازیں دور ۽ زمانگانی تجربتاں پد جوڑ بوتگ ۽ رواج کپنتگ، راجانی سراہروڑیں دور ۽ جاور کابنت، انچوش کہ جنگ ۽ مڑ، شد ۽ ڈکال، گرانی ۽ وششی، آشوب، شدت ۽ ناتپاکی ۽ دگہ بازیں جاور، ہے گندگ ۽ مارگانی آسرا ۽ آیانی بنیاد، راستی، تجربت، راجی بندپتر ۽ قدر ۽ نفسیات ۽ سراجبت۔

هميشاني بنيات ۽ بتل گشتگ رواج کپ انت، آتری نفسیاتی به بیت که مالی معاملہ یادودمان ۽ کجام تک ۽ پهنات بزائ زندمان ۽ هر تک ۽ پهنات ۽، بلوچ ۽ همک مارشت ۽ احساس بتلانی دروشم ۽ دست کپنت۔
 بلوچ ۽ که وتی دود ۽ ریدگ، میار جلی، مڑاه داری، مہمان داری، داد ۽ دہشت، تپاکی ۽ یکجاهی، مہر ۽ دوستی، عہد ۽ وفا، دیر گندی ۽ دیر چاری، مردم گری ۽ انسانیت، لچ ۽ میار، شری ۽ حرابی دیستگ آنت ہم وتی پسائندگ ۽ پشتپداں ماں بتلی گالوار ۽ بازیں پنت گشتگ آنت کہ راج ۽ پسائندگ پہ وتی باندات ۽ جوان کنتگ ۽ راج ۽ ریدگانی پھریزگ ۽ چہ ہے بتلاں کار بگر آنت۔ (پدا، ہمیش، 9)
 واجہ عبدالغفار ندیم نبشته کنت،

”بتل قومی زند ۽ گپ ۽ تران ۽ المی میں بے درودریں بہر آنت ہمک زبان ۽ وتی حاصیں بتل بنت کہ زند ۽ کلیں پهنات ۽ سراپدر کن انت۔ بتل نہ ایوک ۽ زبان ۽ بندات ۽ گوں بندوک آنت گوں زبان ۽ ہمرانی ۽ وہد ۽ گوزگ ۽ رواج گپنتگ انت۔ بتل دانائ کو اسیں مردمانی گشتن آنت کہ حاصیں جاوڑ ۽ حالتاں ۽ تجربت ۽ تحمیات ۽ رندگشتگ بوتگ آنت پیشگاشتگ بیت کہ بتل راجی مڈی انت کہ اے مڈی ۽ راج ۽ مالیات، اڑ ۽ جنجال ۽ زند ۽ گوازیگ ۽ درانیں رہبندانی بابت ۽ است آنت۔“ (ندیم، 2012، تاکدیم 351)

بتل چوناکسان کسانیں شیر کنیں گشتن آنت کہ چہ و شیں گپ ۽ تراناں رواج گپنتگ آنت اے بازیں راجی ولبرزاکلی مڈی آنت۔ چہ بتل ۽ زبان سیر ۽ شاہگان بیت ۽ دومی نیمگاراجی لوٹانی شوندا تی ۽ کنت۔ اے گپ راستے کہ بتل زبان ۽ لبزانک ۽ تام انت زبان ۽ لبزانک ۽ بر اہدار کنگا بتل ۽ مز نہیں کردے۔

"besides being expert in proverb the majority of such person are also good nations of marvelous humorous anecdotes and religious and historical legends as well as a reliable source of information on the local history ,popular beliefs and customs of their people since proverb reflect the mentality of common people they are a good source of information on the moral

concepts and social values of common Baloch and are of the best source for the study of their culture ,life and value"
(Badal Khan 2011 ,P 4).

بلوچی بتل ء روایت ء بابت ء بازین خیال ء لیکہ دیما اتلگ انت، بلئے جوان ترین ء محکم ترین خیال ء لیکہ اے بوت کنت کہ نامدار، دانائیں ء کوا سین شاعرانی شعرانی بند ء کڑی کہ راستی ء پدرائی ء کنت ء گال ء گپتارانی جوانیں بزانت بوتگ انت ء مہلوک ء پہ ہر روچی این زند ء یکے پہ دومی ء گشتگ انت، دومی ایش کہ زانکار ء کوا سین مردمانی گشتن بوتگ انت، کہ وہد ء ہمراہی ء رواج گپتگ انت ء سہمی ٹچ ء راستیں خیال ء کسہ ء داستاتانی بنیاد جوڑ بوتگ انت۔ ہے پیم ء بازین بتل چہ بلوچی عہدی شعرانی بنداں زورگ بوتگ انت کہ مروچی نوں بتل ء دروشم ء کار مرز بنت ء بتل ء نام ء زانگ بنت چشکہ بتل شعرانی ہما پرمانا ء شیر کنیں بند انت کہ آیانی تہا شاہگانیں مانا ء بزانت بوتگ انت انچو پہ درور، لہتیں شعر ستا کرز انت۔

- دل کو تلی جی یے نہ انت۔
- مرد کہ بے برات ء شان کنت میری
- جمبر کہ بے گوات ء جڑے زیریت
- زال کہ بے جو د ء سمہیت سیری
- آکبت روچے یک ردے زیری (ملافاضل)
- آ مرد کہ میاراں جل انت
- نیم روچاں نہ و سپنت کلاں (دوداء، شعر)۔
- عالی پہ پولنگاں پلک شود انت
- اگاں بہ مریت قبر ء انبوہ انت (عالی ڈگار)
- شرت ہا شرت انت کہ حمل ء جیند ء بستگ انت،
- ہے حساب ء بتل ء ارزشت ء بابت ء سلیم ملک نبشتہ کنت،

"مثل سے مراد قومی خیالات، عادات اور رسوم مذہبی، صبر و استقلال، سختی و حکومت، نرمی و محبت، رنج و غم، رشک و حسد، عصمت و ترقی غفلت، سستی و چستی، شونی و مد ہوشی، شرارت و رفاقت، تجربہ و عبرت، عدالت و صداقت۔ سادہ لوحوں کیلئے ہوشیاری، جوانوں کا امتیاز، ایمانداری و بے ایمانی کا حل منکشف ہوتا ہے گویا یہ کہاوتیں ملک کی بڑی تاریخ ہیں۔" (ملک، 2004، تاکدیم (197-20)

ہے وڑء میر گل خان نصیر گشتیت کہ،

"بلوچوں نے اپنی بے پیمانہ گی کے باوجود معاشرے کا کوئی ایسا پہلو نہیں چوڑا اور نہ ہی کوئی ایسی تشنگی رہ گئی جس پہ انہوں نے ضرب المثل موزوں نہ کیا ہو۔ ذرا غور کرنے سے ان کہاوتوں اور ضرب المثل کو لیجئے ان سے بلوچوں کی فضاہیت و بلاغت کا آپ کو بخوبی اندازہ ہو گا ان میں ندرت و معانی کا ایک گنہینہ ملے گا جو ایک بلوچ دانشور کیلئے نہ صرف خاتمہ ناگزیر ہے بلکہ قابل قدر اور قابل فخر بھی ہے۔" (مری، سال نیست، تاکدیم 5)

شعیب شاداب نبشتہ کنت کہ،

"The balochi proverbs have their own peculiar importance in the Baloch society the proverbs are told in different events as standard, in the classical balochi literature these are described with the wisdom these proverbs also have influenced modern balochi poetry" (shadab, 2012, p. 74.)

بلوچی بتل بلوچی زبان ء ڈولدار ء براہدار کنت ء بلوچی زبان ء براہداری ء بتل ء مزینیں کردے،
بتل ء اُش کنگ ء مردم ء دل بازوش بیت، اے گپ راست ء تچک انت کہ بلوچی زبان ء براہداری ء بتل ء وتی
کرد ء پیش دارگ ء انت، کماش ء پیر ذالانی گپ ہے حاتراوش انت کہ آیانی گپ ء دیواناں بتل ء کار مرزی باز
بیت، زبان ء براہداری ء بتل ء کرد کس ڈالچا رکت نہ کنت۔ بتل زبان ء سک المی بہرے۔ بلوچی زبان ء بتل ء
بتلار چہ مزینیں مڈیاں یک مزین مڈی یے زانگ بیت ہمک زبان ء بتل گنج باز انت بلوچی زبان ء ایشی ء گیشی
است انت کہ آئی دامن چہ بتل ء ہالیک نہ انت، بلوچی زبان دنیاء ہما زبان انت کہ بتلانی گنج ء سر بار انت۔

بلوچی بتلانی از می بستار ایندگہ ہج تہرانی تہانہ مانیت بلوچ لبز انک ء بازین پرمانا پر شر کنین بتل است آنت
(رحیم 2017، تاکدیم 8)
بتل بندر ء زبان ء لوٹ ء گزران پیلو کنت ء در شانی ء مزین جہدے داریت۔

”بتل چہ ہرہ ء زبان ء ہمراہ انت بلوچی زبان ء دامن چہ بتلاں سر رتچ انت وتی مانا ء مکسد ء ردا زبان ء
ڈولدار کنگا بے مٹ انت بلوچی زبان ء بلوچ راج، کہن ء قدیمین مزین شانی ء از گاری ء پراہ دامن
ء شوندا انت۔ بلوچی بتلانی تنی و ہد مزین بہرے مننگ کہ در چنگ ء نزارگ ء و داریک آنت“
(خان، 2010 تاکدیم 23)

بتل ء ارزشت ستا کرزیت ء بتل ء معنی ء بزانت بے درور آنت۔ بتل یک آسرے کہ چہ بازین
زمانگانی تجربتاں پد جوڑ بیگ آنت۔ راجانی سراہر وڑیں دور ء زمانگ کائنت، جنگ، توپان، ڈکال ء ووشی ء ایندگہ
بازین جاور حالانی ہمراہی ء گوں انسان ء زند ء سرا سر گوست بنت گوں مے جاورانی مارگ ء پد آیانی بنیاد
راستی، سرگوست، راجی بند پتر ء ایندگہ بنیاتی سرا بتل گشگ بوتگ آنت۔

”بتلانی بابت ء دیمتر غلام فاروق نبشتہ کنت کہ کساس 95 درسد انجیں بتل آنت کہ گوں و ہد ء
گوزگ ء وت ہیتگ ء جوڑ بوتگ آنت آیانی گشوگ ء رواج دیوک ء بابت ء ہج زانگ نہ بیت،
پیشکا ماگشت کنین کہ و ہد ء دورانی گوزگ ء گوں رواج گران بوتگ ء دیما اتلگ
آنت۔“ (خان، تاکدیم، 10)

دگہ خیال ء لیکہ اے وڑانت،

”بلوچی بتل نہ ایوک مے زبان ء زگریں مزاج ء پر نمائیں گوا جار انت بلیں پکر ء حکمت ء راجی
فلسفہ ء آدیک انت، بتلانی تہا واقعات ء کہہ چہ ایندگہ بتلاں گیشتر لبز انک ء ارزشت دار آنت چیا
کہ نہ ایوک وتی جوڑ بوگ ء واقعاتی پڑدرانی شون ء دنت بلیں چہ ایشانی سہاں ماچا گردی رویہ

، نفسیاتی مینل، راجی قدر ۽ دگہ بازیں ر بیدگی تک ۽ پہناتانی بابت ۽ جوانی ۽ سر پدی گریں
 (غنی، 1994 تا کدیم، 27)

بلوچی بتل بلوچی زبان ۽ ہمراہی ۽ بلوچ راج ۽ بن دپتر ۽ آئی ۽ سر زمین ۽ ہمگر نچ انت، راستی ایش
 انت کہ بتل راج ۽ تاریخی ۽ دودر بیدگی آرزشت ۽ بر جاہ داریت ۽ ہے وڑا بلوچ راج ۽ درائیں پہناتانی جتائیں
 رہندانی یات گیری ۽ کنت چوناہا بتل ۽ زانگ ۽ پھنگ ارزان انت آہمک وڑیں مجلس ۽ دیواناں براہدار ۽
 وش کنت، بتل ۽ تہاراج ۽ لگوری، بہیلی، حرائیں رویہ، جوانیں رویہ ۽ ہے وڑیں تب ۽ مزاج ۽ روایت ۽
 درائیں شریانی پدرائی بیت انت۔ کہنیں زمانگ ۽ بتل قانوند ۽ رہند بوتگ انت کہ بتل ہر کس ۽ منتگ انت
 ۔ اگاں یک راجے ۽ نفسیات چارگ ۽ تپاسگی بہ بیت گڑا اے گپ الہی بیت کہ آئی بتلانی سراچشانک دینگ
 ۽ چارگ بہ بنت پرچیکہ بتل تیوگیں راجے مال ۽ مڈی انت۔
 بوہیر کلانچی نبشتہ کنت،

"دنیا ۽ ہمک قوم ۽ پچار چہ دگہ قومے ۽ جتا بنت اے پچار آئی زبان ۽ لبزانک، دودور بیدگ ۽ چہ
 ودی بنت اے تک ۽ زبان ۽ بستار چہ دراہاں گیسق انت، زبان ۽ شیر کنی پرمانائی ۽ پکر ۽ حکمت ۽ ردا
 بتل ماں لبزانکاں مزین بستارے داریت چشیں پرمانا ۽ پر حکمتیں بتل ۽ مثالی کمی نہ انت کہ
 گپ ۽ ترانانی تہا حاصیں، واقعہ، کیفیتانی ردا درانگا کنگ بیت کہ چہ ایشاں کار مرزگ ۽ درانگا
 کنوک ۽ جبرانی تہانہ وشتامی مان بیت بلکہ اے بتل حکمت ۽ فلسفہ ۽ حزانگ گندگ ۽ کایت۔"
 (کلانچی، 1994 تا کدیم، 4)

گڈی تران:

بتل زبان ۽ ہما الہی پہنات انت کہ چہ زبان ۽ بندت ۽ بگرداں زبان ۽ آوکیں و ہدا آئی ۽ ہمراہ بیت ۽
 گوں آئی ۽ ہو ر ۽ ہم گر نچ بیت۔ دنیا ۽ درائیں زبان ۽ دامن چہ بتلاں سر ر بیچ انت۔ بتل پہ یک زبانے ۽ انچیں

گوهر قیمتی ۽ مڙی ۽ که ایشی ۽ ابید بچ زبان دیرنی ۽ سرجم بوت نہ کنت۔ بتل زبانی ۽ شیر کنی ۽ مزنیں ارزشت ۽ دارایت۔ بلوچی زبان سک مزنی ۽ شاہگان انت کہ ایشی ۽ رانز آرگ ۽ حاتر ایک مزنیں وس ۽ وا کے لوٹ ایت۔ ہمک راجانی وڑا بلوچی لبز انک ہم چه بتلاں سر رتچ انت ۽ زند ۽ چشمیں پڑے نیست کہ آئی بابت ۽ بتل گنگ نہ بوتگ بلوچی شاعری ۽ بتلانی کار مرزی ۽ روایت سک باز انت۔ بلوچی بتل وقتی رنگ ۽ دروشم ۽ وقتی مٹ وت انت۔ انچوش کہ مالیاتی ۽ مالداری، دودر بیدگی، بے کردی، وت گلانی، بہیلی، دست پچی، بے کاری، دروگ ۽ بٹاک، جان دڑی، بزدلی، بدل ۽ باندا ت، بیر ۽ بیر گیری، جہد ۽ کوششت، دوستی ۽ مہر، سنگتی ۽ دوزوانی، تپاکی، قول ۽ کرار، ملک دوستی، شرکاری ۽ شرکاری، پوتاری، زانتکاری، پلینڈی، راستی، سہر، سور ۽ سانگ، زالبولانی شرپ ۽ دگہ بازین بن گپانی سرا بتل گوشگ بوتگ۔

شوندات:

Badal, khan, sabir 2011 Balochi Proverbs some Example of Balochi proverbs with Background stories. Batal Ganj syad Hashmi Refernce Library karachi p:4
Lauhakangas ,outi, 2007 use of proverbs and Narrative thought <http://haldjs.folklore.eclfolklore/v0135/lauhakangas.pdf> pag.77

پدا ہمیش

مری، صورت خان، (2012) گشتیں ردانک، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ، تاکدیم، 173
شاداب، شعیب، (2012) بتل و میر و بتل و پوکاری و نگدی و انشت، منکین شعبہ بلوچی جامعہ بلوچستان کوئٹہ پٹ و پولی
تاکبند، چاری

ندیم، عبدالغفار، (2010) گرم، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ رحیم اسحاق، 2017، بلوچی بتل ابا بگر کلمتی اکیڈمی پلیری، گوادر
نوشیروانی، میر عبدالقادر، سال نیست، بلوچی ضرب المثل، ایجوکیشنل پریس کراچی
ملک، سلیم (2004)، یک بازیافت، ریسرچ جرنل پنجاب یونیورسٹی اوٹیل کالج لاہور، شمارہ 4، سال، تاکدیم، 197-

208

خان، رشید (2010) تل گوشتن، پزوانک گھٹ، وفالبرانکی مجلس تہپ، تربت
غنی، پہوال (1994) د سمبر و اتعانی بتل و آہانی پشت درء کسہ، ماہتاک لبرانک، حب
کلاچی، بوہیر د سمبر (1994)، و اتعانی بتل و آیانی پشت و کسہ و شوندات، بلوچی لبرانک حب،
شاہوانی، اشیر عبدالقادر (2012) بلوچی زبان و ادب، چہاپ دوم، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ،
مری، میر گلزار خان، سال ندر، گشتن، بلوچی اکیڈمی کوئٹہ